

SABINA KUBICIEL-LODZIŃSKA

Politechnika Opolska

**OBECNOŚĆ ZAGRANICZNEJ SIŁY ROBOCZEJ
W ROLNICTWIE W POLSCE
JAKO KONSEKWENCJA
ZMIAN NASTĘPUJĄCYCH NA WSI
(ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM WOJ. OPOLSKIEGO)**

Abstract: The Presence of Foreign Labour in Agriculture in Poland as a Result of Changes Occurring in the Rural Areas (with a Particular Focus on the Opole Province).

The purpose of this article is to show the scale of influx of foreigners who take up legal employment in agriculture on the basis of selected statistical data in Poland and the Opole Province. The article begins with the theory related to the factors which stimulate the influx of foreign labour; then the changes in the education of the rural population in Poland and the Opole Province are described in a comprehensive manner. Further, the article describes the formal and legal conditions of employment of foreigners in agriculture and shows selected statistical reports indicating the scale of this influx.

Currently, foreigners constitute a complementary labour force in agriculture, and their employment is largely seasonal in nature. The scale of influx of immigrants to Poland is not of the same nature as the mass immigration to the „old” European Union, however, the number of foreigners who are working in agriculture in Poland has increased. It can be assumed that employment in this sector of foreign labour force may grow – it is caused by declining population in Poland (and thus also the declining number of potential employees), international migration and changes in education of the Polish society, in which more and more people obtain secondary or higher education and are not willing to take jobs in agriculture.

Key words: Agriculture, declaration of intent to employ a foreigner, foreigner, labour migration, seasonal work.

Wprowadzenie

Rynek pracy na wsi w Polsce uległ w ostatnich latach silnym przemianom. Przyczyniło się do tego wiele czynników m.in. zmiany w wykształceniu ludności wiejskiej, a w konsekwencji przechodzenie coraz większej grupy osób do pracy

w sferze pozarolniczej, migracje zagraniczne ludności wiejskiej, a co się z tym wiąże wybieranie przez mieszkańców wsi stałej lub sezonowej pracy poza granicami Polski, jak również zmiany demograficzne, skutkujące zmniejszającymi się zasobami pracy. Ogólnie rzecz biorąc spadek liczby osób zatrudnionych w rolnictwie można uznać za tendencję pozytywną, bo w Polsce odsetek pracujących w tej branży jest relatywnie wysoki. Jakkolwiek na lokalnych rynkach pracy, szczególnie w okresie wzmożonych prac sezonowych na roli odczuwalne są braki pracowników. W Polsce, podobnie jak w krajach rozwiniętych zatrudnienie w rolnictwie zaczęło być postrzegane jako mało atrakcyjne i jest coraz mniej chętnie podejmowane przez rodzimą siłę roboczą. Wspomniane zmiany przyczyniły się do powstania popytu, głównie sezonowego na zewnętrzną, zagraniczną siłę roboczą.

Celem opracowania jest pokazanie skali napływu cudzoziemców do Polski i woj. opolskiego podejmujących legalną pracę w rolnictwie według wybranych danych statystycznych. Opracowanie rozpoczęto od teoretycznej prezentacji czynników stymulujących napływ zagranicznej siły roboczej, następnie syntetycznie omówiono zmiany w wykształceniu ludności wiejskiej w Polsce i w woj. opolskim. W dalszej części pracy opisano warunki formalnoprawne zatrudnienia obcokrajowców w rolnictwie oraz pokazano wybrane zestawienia statystyczne pokazujące skalę tego napływu.

1. Obecność zagranicznej siły roboczej w rolnictwie – ujęcie teoretyczne

Rozwój gospodarczy, zmiany demograficzne oraz przemiany w aspiracjach zawodowych rodzimej siły roboczej są istotnymi czynnikami kształtującymi zapotrzebowanie na zagraniczną siłę roboczą. Kraje rozwinięte, uprzemysłowione charakteryzują się zarówno dużym popytem na wysoko wykwalifikowanych pracowników, jak również potrzebują wypełniać luki w zatrudnieniu w zawodach robotniczych. Ta druga sytuacja dotyczy prac, których unikają rodzimi pracownicy traktujący niektóre zawody (branże) za nieatrakcyjne ze względu na ich mały prestiż, uciążliwość lub niskie wynagrodzenia. Do tej grupy zaliczana jest m.in. praca w rolnictwie, w służbach sprzątających, w niektórych obszarach przemysłu. Zwykle w krajach uprzemysłowionych (rozwiniętych) tego typu praca przekazywana jest robotnikom z krajów biednych [Polańska 1998, s. 119]. Natomiast obywatele państw zamożniejszych chętniej wybierają zajęcia wymagające wyższych kwalifikacji i lepiej płatne [Rymarczyk 1982, s. 24 i 34]¹. Zauważa się także, że popyt na pracę imigrantów w branżach

¹ Taka sytuacja była widoczna w krajach EWG w latach 60. XX w., gdzie wraz ze wzrostem gospodarczym, rosło zapotrzebowanie nie tylko na pracowników umysłowych oraz robotników wykwalifikowanych, ale także na pracowników o relatywnie niskich kwalifikacjach. Przemiany gospodarcze, wzrost wydajności pracy oraz postęp technologiczny sprawiały, że siła robocza odpływała do sektorów mniej pracochłonnych. W latach 60. i 70. ubiegłego wieku w Europie Zachodniej liczba wolnych miejsc

i zawodach nieatrakcyjnych z punktu widzenia rodzimej siły roboczej utrzymuje się w tych krajach, nawet w okresach pojawienia się bezrobocia. Pokazuje to, że istnieje wiele zawodów i nisz, które nie są obsadzone przez rodzimych pracowników, co skutkuje strukturalnymi niedoborami na rynku pracy.

Powstanie popytu na pracę imigrantów wyjaśnić można m.in. za pomocą teorii dualnego rynku pracy [Kubiciel-Lodzińska 2012, s. 32-35] Michaela Piore [Piore 1979]. Koncentruje się ona na sytuacji w krajach przyjmujących i analizuje popyt na pracę cudzoziemców. Piore twierdził, że powodem utrwalania się zapotrzebowania na pracę cudzoziemców jest segmentacja rynku pracy. To oznacza, że w każdym kraju istnieją takie branże (zawody), w których zatrudnienie rodzimych pracowników spada, bez względu na ich podaż. Ludzie odrzucają pewne oferty pracy, bo uważają je za nieatrakcyjne. Do tej grupy prac zalicza się zajęcia słabo płatne, niewymagające kwalifikacji, o niskim prestiżu, niebezpieczne, z małymi szansami na awans. W przeszłości popyt na tego rodzaju prace był zaspokajany przez zatrudnianie kobiet i nastolatków. Jednak przemiany społeczne sprawiły, że podaż pracy uległa dość wyraźnemu skurczeniu [Iglicka-Okólska 1998, s. 18], dlatego niezbędnym elementem współczesnego rynku pracy stają się imigranci. Co ważne, ich zatrudnienie nie powoduje wzrostu stopy bezrobocia i wpływa na stabilizację gospodarki kraju imigracji [Janicki 2007, s. 290].

W teorii dualnego rynku pracy wyróżnia się pierwotny i wtórny rynek pracy. Szerzej, każdy z nich został omówiony w tabeli 1.

Jedną z możliwości wytworzenia się dualnego rynku pracy jest system oparty na rekrutacji cudzoziemskiej siły roboczej. Może się tak stać zwłaszcza w sytuacji, kiedy na rynku pracy pojawia się popyt na pracę, który przewyższa jakościowo lub ilościowo rodzimą podaż. W takiej sytuacji państwo dopuszcza na rynek obcokrajowców, z jednoczesnym ograniczeniem ich praw. Oznacza to, że pozycja pracowników rodzimych i cudzoziemskich jest odmienna [Górny, Kaczmarczyk 2003, s. 31]. Piore zaproponował cztery wyjaśnienia popytu na pracę imigrantów w krajach wysoko rozwiniętych:

1. Braki rodzimej siły roboczej, które wynikają z jej koncentracji w branżach i sektorach lepiej opłacanych. Pracodawcy mogą konkurować o pracowników, oferując im atrakcyjniejsze zarobki i warunki pracy lub poszukać innego rozwiązania, jakim jest posiłkowanie się siłą roboczą z importu.
2. Płaca odgrywa ważną rolę społeczną. Określa status i prestiż społeczny. Jeśli zwiększą się stawki w sektorach wtórnego rynku pracy, konsekwencją będzie podwyższenie wynagrodzenia w pozostałych.
3. Czynnikiem motywującym do pracy jest hierarchia zawodowa. Zdaniem Piore, ludzie pracują m.in. dlatego, że chcą się przesunąć w górę na drabinie zawodowej.

przewyższała podaż pracy. Dla przykładu, w RFN w 1970 r., na jednego poszukującego pracy przypadło pięć wolnych miejsc. Niechęć do podejmowania się prac uważanych powszechnie za „gorsze” może utrzymywać się nawet w sytuacji pojawienia się bezrobocia w kraju uprzemysłowionym.

Charakterystyka segmentów rynku pracy w koncepcji dualnego rynku pracy

Segment pierwotny	Segment wtórny
Obejmuje miejsca pracy określane mianem „dobrych miejsc”, atrakcyjnych, pracobiorcy określani są jako „uprzywilejowani”, dostęp do miejsc pracy jest ograniczony	Tworzą go miejsca pracy nazywane „złymi miejscami pracy”, są nieatrakcyjne, osoby je obsadzające identyfikowane są z tymi o gorszych warunkach
Miejsca pracy w dużych, silnych rynkowo, ważnych dla gospodarki firmach	Obejmuje stanowiska w małych i średnich przedsiębiorstwach z obszaru brzegowego gospodarki
Obejmuje podmioty, które zainteresowane są posiadaniem stałego, wykształconego zespołu pracowników	Dotyczy firm, które biorą na siebie wahania popytu koniunkturalnego
Silna pozycja związków zawodowych w dążeniach do respektowania praw i przywilejów pracowniczych	Brak widocznego oddziaływania związków zawodowych oraz innych organizacji dbających o interesy pracownicze
Silna identyfikacja pracowników z firmą oraz zawodem, który wykonują	Brak identyfikacji z miejscem pracy oraz wykonywanym zawodem
Pracownicy posiadają kwalifikacje, zawody, które powodują ich wyższą atrakcyjność dla pracodawców	Pracownicy o słabych kwalifikacjach, migranci, osoby młode i osoby w wieku przedemerytalnym
Stabilność zatrudnienia	Brak stabilności zatrudnienia, duża fluktuacja kadr
Możliwość awansu i rozwoju zawodowego	Nie oferuje możliwości rozwoju zawodowego
Proponuje wysokie wynagrodzenie, wymaga nakładów na szkolenie, podnoszenia kwalifikacji i umiejętności zawodowych	Oferuje relatywnie niskie wynagrodzenie, nie kładzie nacisku na podnoszenie kwalifikacji
Wymaga stosowania się do przyjętych norm, obyczajów, wymogów	Nie wymaga zaangażowania w sprawy przedsiębiorstwa, nie wykorzystuje potencjału pracowników

Źródło: [Musiał-Paczkowska 2007, s. 74-75].

Praca we wtórnych sektorach gospodarki takiej możliwości nie daje. Imigranci zwykle godzą się na to, że pozostają na marginesie struktury społecznej kraju przyjmującego.

4. Występowanie zagranicznej siły roboczej pozwala rodzimym pracownikom uniknąć zwolnień, bo to z reguły obcokrajowcy w pierwszej kolejności tracą zatrudnienie [Górny, Kaczmarczyk 2003, 32-33].

Teoria dualnego rynku pracy odnosiła się pierwotnie do stosunków pracy w Stanach Zjednoczonych, w szczególności do ludności murzyńskiej. Piore zwrócił uwagę, że imigrację z krajów słabiej rozwiniętych do USA napędzała akcja rekrutacyjna, która miała na celu zaspokojenie popytu na pracę w określonych sektorach. Co za tym idzie, nie zawsze różnice w dochodzie między krajami przyjmującym a wysyłającym są podstawowym czynnikiem sprawczym migracji [Kaczmarczyk 2005, s. 53-54].

2. Emigracja zagraniczna i zmiany w wykształceniu ludności wiejskiej, jako wybrane czynniki zmian następujących na wsi w Polsce i woj. opolskim

Polska ma jeden z najwyższych udziałów pracujących w rolnictwie indywidualnym w całej Unii Europejskiej. Według badań aktywności ekonomicznej ludności w 2002 r. w rolnictwie, łowiectwie i leśnictwie pracowało 18% ogółu zatrudnionych (średnia dla UE wynosiła 4,5%) [*Program Operacyjny Rozwoju...*, s. 7]. Przy czym, obserwuje się stopniowe odchodzenie od pracy w rolnictwie i szukanie zatrudnienia poza nim. Według *Raportu o stanie wsi 2012* w 2011 r. liczba pracujących w rolnictwie zmniejszyła się do 12,8%, jest to jednak nadal jeden z najwyższych poziomów w UE [*Raport o stanie wsi 2012*]. Zmniejszanie się zatrudnionych w tej branży można uznać za tendencję pozytywną, bo jednym z problemów Polski jest dość znaczny odsetek pracujących w rolnictwie (głównie w niewielkich rodzinnych gospodarstwach), który nie przekłada się na jego efektywność. Jakkolwiek coraz mniejsze zainteresowanie ludzi pracą na roli skutkuje spadkiem liczby pracowników gotowych podjąć zatrudnienie w gospodarstwach średnio i wysokotowarowych, w których korzystanie z dodatkowych pracowników jest koniecznością. Zmiany następujące na wsi tworzą więc zapotrzebowanie na nową siłę roboczą [Zioło 2011, s. 61], coraz częściej cudzoziemską. Popyt na dodatkowych pracowników ma zwykle charakter sezonowy, bo sytuacja na rynku pracy na wsi w mniejszym stopniu uzależniona jest od koniunktury gospodarczej (jak ma to miejsce np. w działalności handlowej i przemysłowej), a w większym wpływają na nią wahania wywołane nasileniem działalności związanej z porami roku [Król 2002, s. 78].

Wielkość zasobów pracy w wsi kształtuje wiele czynników. Część z nich ma podłoże demograficzne, inne dotyczą zmian w kapitale ludzkim, głównie odnoszą się do wykształcenia, przedsiębiorczości oraz umiejętności. Silny wpływ na zmiany następujące na wsi ma także odpływ migracyjny, przede wszystkim związany z podejmowaniem pracy zagranicą [Heffner 2012, s. 18]. W prezentowanym opracowaniu zdecydowano się bardzo syntetycznie wskazać wpływ procesów migracyjnych na zmniejszenie się wiejskich zasobów pracy² oraz pokazać zmiany następujące w wykształceniu ludności wiejskiej, jako jednych z determinant przemian następujących na wiejskich rynkach pracy.

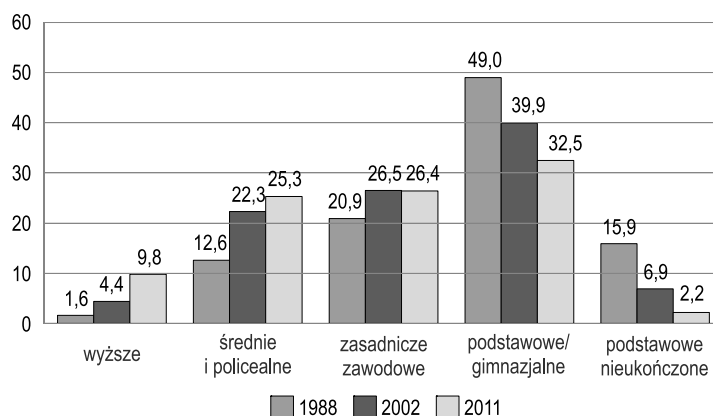
Jednym z kluczowych czynników wpływających na obecność zasobów pracy na wsi jest zagraniczna emigracja zarobkowa. Według badania przeprowadzonego przez IRWiR PAN w 2006 r. powodem wyjazdów z polskiej wsi był głównie brak zatrudnienia w kraju (25%), a 13% respondentów w ogóle nie poszukiwało pracy w Polsce licząc na kolejne zatrudnienia zagranicą. Ponadto, wśród przyczyn emigracji wskazywano złą sytuację materialną rodziny [Perpeczko 2008, s. 273-274],

² Zagadnienie odnoszące się do migracji zagranicznych jest bardzo szerokie, a w opracowaniu problem ten został jedynie zasygnalizowany.

a zarobkowanie zagranicą umożliwiło poprawę jej bytu. Szczególne nasilenie wyjazdów zagranicznych notowane jest od 2004 r., czyli od momentu akcesji Polski do Unii Europejskiej. Według szacunków Głównego Urzędu Statystycznego w 2011 r. poza granicami Polski przebywało ponad 2 mln Polaków [*Informacja o rozmiarach i kierunkach emigracji*]. Wyjątkową skalę emigracji zanotowano w woj. opolskim, skąd na stałe lub czasowo wyjechało ok. 115 tys. mieszkańców [Jończy 2011]. Można sądzić, że liczną grupę wśród emigrantów stanowiły osoby wcześniej pracujące w rolnictwie (w swoich gospodarstwach lub jako najemna siła robocza).

Kolejnym czynnikiem wpływającym na zmniejszającą się skłonność Polaków do podejmowania pracy w rolnictwie są przemiany aspiracji zawodowych, na które w istotny sposób wpływa podwyższanie poziomu edukacji. Na przestrzeni ostatnich dwudziestu lat nastąpiły istotne zmiany w wykształceniu ludności wiejskiej, co pokazują kolejne spisy powszechne (ryc. 1). Dość znacznie wzrosła liczba ludności wiejskiej posiadającej wykształcenie wyższe, bo w 1988 r. odsetek wyniósł 1,6%, w 2002 r. 4,4%, natomiast w 2011 r. już blisko 10%.

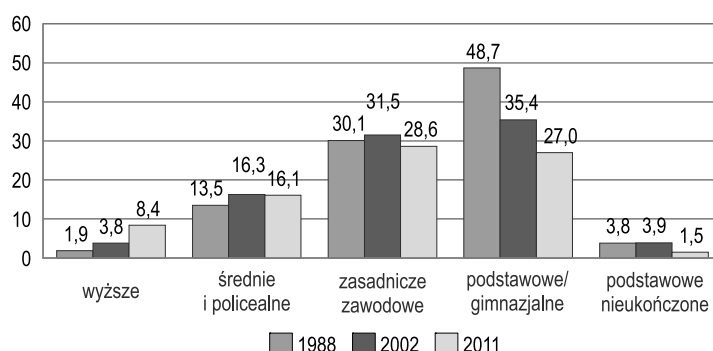
Wzrosła także liczba osób mieszkających na wsi z wykształceniem średnim i policealnym. W 1988 r. udział ten wyniósł 12,6%, w 2002 r. już ponad 22%, a w 2011 r. ¼ (25,3%) mieszkańców wsi posiadała wykształcenie średnie i policealne. Między rokiem 1988 a 2002 zwiększył się także odsetek osób z wykształceniem zawodowym – z 20,9% na 26,5%. Udział ten utrzymał się niemal na niezmiennym poziomie w 2011 r, bo według danych spisowych wyniósł 26,4%. Zmniejszyła się natomiast liczba ludności wiejskiej mającej jedynie wykształcenie podstawowe lub gimnazjalne³ oraz nieukończone podstawowe. W pierwszym przypadku w 1988 r. prawie połowa mieszkańców wsi (49%) miała wykształcenie podstawowe, w 2002 r. udział ten wyniósł blisko

Ryc. 1. Zmiany w wykształceniu ludności wiejskiej w Polsce w latach 1988, 2002 i 2011 (w %)

Źródło: Dane za lata 1988 i 2002 pochodzą z raportu pt.: [*Struktura społeczna ludności*], dane z 2011 r. pochodzą z opracowania pt.: [*Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego...*].

³ Wykształcenie gimnazjalne pojawiło się w wynikach NSP z 2011 r. Jego wprowadzenie jest skutkiem reformy szkolnictwa przeprowadzonej w Polsce.

Ryc. 2. Zmiany w wykształceniu ludności wiejskiej w woj. opolskim w latach 1988, 2002 i 2011 (w %)

Źródło: Dane za lata 2002 i 2011 pochodzą z niepublikowanych tablic wynikowych GUS, natomiast dane za 1988 r. to obliczenia własne na podstawie: [Ludność... 1990, s. 144].

40%, a w 2011 r. już tylko 32,5%. W 1988 r. wykształcenie niepełne podstawowe miało blisko 16% ludności wiejskiej, w 2002 r. ok. 7%, a w 2011 r. tylko 2,2%. Podobne zmiany w wykształceniu obserwuje się wśród ludności wiejskiej woj. opolskiego (ryc. 2).

Wśród ludności wiejskiej Opolszczyzny zwiększył się odsetek osób z wyższym wykształceniem z 1,9% w 1988 r. do 8,4% w 2011 r. Spadała zaś liczba osób z wykształceniem zawodowym z 30,1% w 1988 r. do 28,6% w 2011 r. oraz wykształceniem podstawowym (lub gimnazjalnym) z ponad 48% w 1988 r. do 27% w 2011 r.

Zmiany w wykształceniu następujące wśród ludności wiejskiej wpływają na aspiracje życiowe oraz zawodowe. Zwiększający się udział ludzi posiadających wykształcenie wyższe oraz średnie i policealne powoduje, że coraz liczniejsza grupa osób nie wiąże swojej przyszłości z pracą na roli i podejmuje zatrudnienie w innych sektorach. Przyczynia się to do powstania wspomnianych już niedoborów pracowników, głównie w okresie prac sezonowych, które coraz trudniej zaspokoić rodzimą siłą roboczą (przy pracach sezonowych zwykle pracowała młodzież i kobiety, które obecnie podejmują pracę za granicą lub szukają jej w innych sferach rynku pracy np. w handlu).

3. Oświadczenia o zamiarze powierzenia wykonywania pracy cudzoziemcowi, jako forma legalizacji pracy imigrantów w rolnictwie w Polsce

Pracę w rolnictwie w Polsce podejmują głównie obywatele państw trzecich⁴, dlatego omawianie warunków formalnoprawnych ograniczono do przepisów adresowanych do tej grupy⁵.

⁴ Państwo trzecie oznacza państwo nie należące do Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG).

⁵ Cudzoziemców podejmujących legalną pracę w Polsce należy podzielić na dwie grupy. Pierwsza to osoby, które mogą być zatrudniane na tych samych zasadach, co Polacy. Do tej

Obywatele państw trzecich, aby podjąć legalną pracę w Polsce mogą korzystać z dwóch możliwości zatrudnienia: na podstawie zezwolenia na pracę lub oświadczenia o zamiarze powierzenia wykonywania pracy cudzoziemcowi. O zezwolenie na pracę stara się pracodawca chcący zatrudnić cudzoziemca. Wydawane jest przez urząd wojewódzki właściwy ze względu na siedzibę pracodawcy. Wystawienie zezwolenia w większości przypadków poprzedzone jest sprawdzeniem, czy stanowisko, jakie proponowane jest obcokrajowcowi mogłoby zostać objęte przez polskiego pracownika (stosownych weryfikacji dokonują powiatowe urzędy pracy). Dopiero po uzyskaniu negatywnej odpowiedzi może zostać wydane zezwolenie na pracę dla cudzoziemca. Koszt dokumentu to 50 zł, gdy pracodawca zamierza zatrudnić obcokrajowca do 3 miesięcy lub 100 zł, jeśli czas wykonywania pracy przez zagranicznego pracownika ma być dłuższy niż 3 miesiące. O uzyskanie zezwolenia na pracę, ze względu na konieczność spełnienia wielu formalności z reguły starają się ci pracodawcy, którzy planują zatrudnić cudzoziemca na dłuższy okres, zwykle roczny.

Ze względu na pojawianie się sezonowego zapotrzebowania na dodatkową siłę roboczą zaczęto w Polsce stopniowo liberalizować przepisy odnoszące się do krótkoterminowego zatrudniania cudzoziemców, głównie pochodzących ze Wschodu. Taką uproszczoną formą umożliwiającą obcokrajowcom podejmowanie pracy jest tzw. oświadczenie o zamiarze powierzenia wykonywania pracy cudzoziemcowi. Dokument ten został wprowadzony *Rozporządzeniem* [2006]. Umożliwił osobom pochodzącym z Rosji, Białorusi i Ukrainy podejmowanie krótkookresowego zatrudnienia na uproszczonych zasadach na czas nie przekraczający 3 miesięcy w ciągu kolejnych 6 miesięcy. Początkowo przepisy te powstały głównie z myślą o zaspokajaniu sezonowego zapotrzebowania na dodatkowych pracowników w rolnictwie oraz działalności związanej z chowem zwierząt (i do tych sfer były ograniczone), ale w 2007 r. wprowadzono możliwość korzystania z tej formy zatrudniania obcokrajowców we wszystkich branżach [*Nowelizacja Rozporządzenia...* 2006 i 2007]. W 2008 r. wydłużono okres wykonywania przez cudzoziemców pracy bez konieczności posiadania zezwolenia do 6 miesięcy w ciągu kolejnych 12 miesięcy [*Rozporządzenie...* 2008]. W 2009 r. możliwość podejmowania zatrudnienia na uproszczonych zasadach otrzymali obywatele Mołdawii [*Rozporządzenie...* 2009], a w 2010 r. Gruzini [*Rozporządzenie...* 2010].

Podobnie jak w przypadku zezwolenia na pracę, inicjatorem procedury rejestracji oświadczenia jest pracodawca. Składa on dokument (oświadczenie) w powia-

kategorię zaliczyć należy m.in. obywateli państw należących do Unii Europejskiej, Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Konfederacji Szwajcarskiej oraz korzystających ze zwolnień wynikających z sytuacji prawnej cudzoziemca (np. posiadanie zezwolenia na osiedlenie się) lub wykonywanego zawodu (np. nauczyciele języków obcych).

Druga grupa to obcokrajowcy, którzy, aby móc legalnie pracować muszą posiadać zgodę strony polskiej (zezwolenie na pracę lub oświadczenie o zamiarze powierzenia wykonywania pracy cudzoziemcowi). Dotyczy to z reguły obywateli tzw. państw trzecich. Szerzej: [*Rozporządzenie...* 2011].

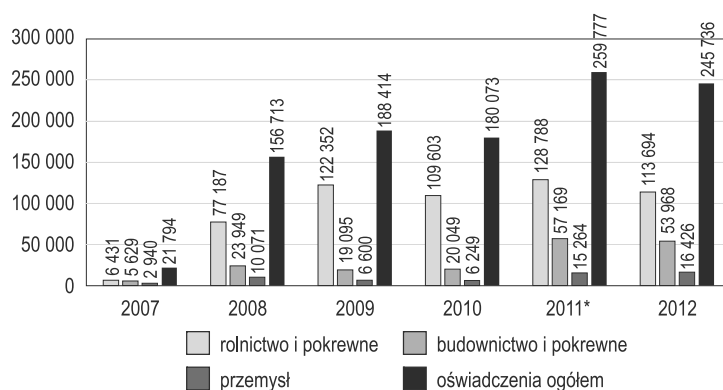
towym urzędzie pracy właściwym ze względu na swoją siedzibę. Rejestracja oświadczenia jest bezpłatna i nie wymaga weryfikacji, czy na oferowane cudzoziemcowi stanowisko można byłoby znaleźć polskiego pracownika.

4. Cudzoziemcy podejmujący legalną pracę w rolnictwie w Polsce i w woj. opolskim (w świetle wydanych oświadczeń o zamiarze powierzenia wykonywania pracy cudzoziemcowi)

Obecnie w Polsce legalne zatrudnienie obcokrajowców do prac w rolnictwie realizowane jest przede wszystkim przez system oświadczeń o zamiarze powierzenia wykonywania pracy cudzoziemcowi, dlatego zestawienia w tej części tekstu dotyczą wyłącznie tej grupy dokumentów (pomięto prezentację statystyczną zezwoleń na pracę).

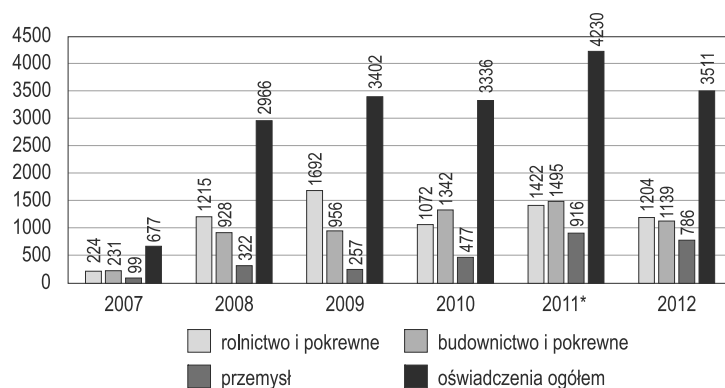
W latach 2007-2012 systematycznie rosło zainteresowanie pracodawców zatrudnianiem cudzoziemców na podstawie oświadczeń (szczegóły ryc. 3). W 2007 r. w Polsce zarejestrowano nieco ponad 21 tys. dokumentów, a w 2011 r. (kiedy było ich najwięcej) blisko 260 tys. Niewielki spadek ich liczby zanotowano w 2012 r., bo w całym kraju zarejestrowano nieco ponad 245 tys. oświadczeń.

Oświadczenia o zamiarze powierzenia wykonywania pracy cudzoziemcowi rejestrowane są przede wszystkim przez pracodawców z trzech branż: rolnictwa, budownictwa i przemysłu. Jednak zdecydowaną większość stanowią dokumenty wydawane do pracy w rolnictwie, a w analizowanych latach 2007-2012 widać w tym zakresie dość znaczne wzrosty. Ich udział w ogólnej liczbie dokumentów wyniósł

Ryc. 3. Liczba zarejestrowanych oświadczeń o zamiarze powierzenia wykonywania pracy w rolnictwie, budownictwie i przemyśle w relacji do oświadczeń ogółem wydanych w Polsce w latach 2007-2012

Źródło: Dane Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, protokół dostępu: <http://www.mpips.gov.pl/analizy-i-raporty/cudzoziemcy-pracujacy-w-polsce-statystyki> [8.04.2013] (ryc. 3, 4).

Ryc. 4. Liczba zarejestrowanych oświadczeń o zamiarze powierzenia wykonywania pracy w rolnictwie, budownictwie i przemyśle w relacji do oświadczeń ogółem wydanych w woj. opolskim w latach 2007-2012

w 2007 r. ok. 30%, w 2008 r. blisko 50%, w latach 2009-2010 było to nawet ponad 60%, a w 2012 r. ok. 46%.

Podobną tendencję w zakresie wydawania oświadczeń o zamiarze powierzenia wykonywania pracy obserwuje się w woj. opolskim (szczegóły ryc. 4). W latach 2007-2011 liczba dokumentów rejestrowanych na Opolszczyźnie rosła. Nieznaczny spadek odnotowano dopiero w 2012 r. (wtedy zmniejszyła się liczba oświadczeń w całej Polsce).

Rolnictwo jest jedną z głównych branż, dla której w analizowanym okresie rejestrowane były oświadczenia na Opolszczyźnie. Przy czym, jego udział nie jest już tak dominujący, jak widać to było w statystykach dotyczących całej Polski. Wprawdzie w latach 2008-2009 najwięcej dokumentów dotyczyło pracy w rolnictwie (ich udział w liczbie dokumentów ogółem to odpowiednio 40% i 49%), jednak zarówno w 2007 r., jak i w latach 2010-2011 (udział oświadczeń dla rolnictwa wyniósł nieco ponad 30%) najwięcej oświadczeń zarejestrowali pracodawcy z budownictwa. W 2012 r. ponownie na pierwszym miejscu pod względem liczby zarejestrowanych dokumentów znalazło się rolnictwo (z 34% udziałem w liczbie dokumentów ogółem), jednak oświadczeń dla tej branży było tylko nieznacznie więcej niż do pracy w budownictwie.

Podsumowanie

W Polsce, podobnie jak w większości krajów rozwiniętych obserwuje się odchodzenie rodzimej siły roboczej od pewnych rodzajów prac. Jedną ze sfer zatrudnienia cieszącą się relatywnie małym prestiżem jest rolnictwo. Wynika to z kilku względów m.in. możliwości uzyskiwania względnie niskich wynagrodzeń, koniecznością pracy w trudnych warunkach (np. w różnych warunkach atmosferycznych i o róż-

nych porach dnia) oraz sezonowością, która nie gwarantuje stabilności zatrudnienia. Dlatego też w krajach rozwiniętych bardzo często prace niebezpieczne, uciążliwe, nieatrakcyjne z punktu widzenia rodzimej siły roboczej przekazywane są pracownikom z zagranicy [Polańska 1998, s.119]. W Polsce, szczególnie po wejściu do Unii Europejskiej i nasileniu się migracji zagranicznych polskich pracowników, w tym dotychczas zatrudnionych w rolnictwie również obserwowana jest taka tendencja. Ponadto, zmieniają się aspiracje zawodowe mieszkańców wsi. Coraz więcej osób posiada wykształcenie średnie lub wyższe i poszukuje zatrudnienia poza rolnictwem. Na skutek tych zmian skurczyła się znacznie grupa mieszkańców wsi, którzy podejmowali okresowe zatrudnienie podczas nasilenia się prac na roli (głównie w okresach zbiorów płodów rolnych) i stanowili uzupełnienie dla grupy stale pracującej w rolnictwie. Problem braku pracowników dotknął głównie średnio i wysokotowarowe gospodarstwa (m.in. zajmujące się produkcją owocowo-warzywną, hodowlą trzody chlewnej, bydła i drobiu), w przypadku których korzystanie z okresowego najemnego zatrudnienia jest koniecznością. Sezonowe braki pracowników w rolnictwie spowodowały, że zdecydowano się na liberalizację polskiego prawa w zakresie legalizacji zatrudnienia cudzoziemców (pochodzących ze Wschodu) i począwszy od 2006 r. (najpierw tylko w rolnictwie, a później w pozostałych sektorach) umożliwiono pracodawcom krótkookresowe (pierwotnie na 3 miesiące, a później okres ten wydłużono do 6 miesięcy w roku) zatrudnianie obcokrajowców na uproszczonych zasadach, tzw. oświadczeniach o zamiarze powierzenia wykonywania pracy cudzoziemcowi. Obecnie w Polsce najwięcej oświadczeń rejestrowanych jest właśnie z przeznaczeniem do pracy w rolnictwie. W 2007 r. było to ponad 6400 dokumentów, a w 2012 r. ich liczba przekroczyła 113 tys. Podobną tendencję obserwuje się w woj. opolskim, jednak udział oświadczeń do pracy w rolnictwie nie jest już tak dominujący, jak w skali całego kraju.

Obecnie skala napływu imigrantów do Polski nie ma wprawdzie charakteru masowego znanego z krajów „starej” Unii Europejskiej, jednak obserwuje się wzrost liczby obcokrajowców podejmujących pracę w Polsce, w tym głównie w rolnictwie. Można więc sądzić, że rolnictwo może być jedną z kluczowych branż, w której zatrudniani (stałe lub okresowo) będą cudzoziemcy stanowiący komplementarną siłę roboczą. Podobną tendencję obserwuje się w krajach „starej” Unii Europejskiej, gdzie ta branża jest jedną z kluczowych, w której pracę podejmują imigranci.

Literatura

- Górny A., Kaczmarczyk P., 2003, *Uwarunkowania i mechanizmy migracji zarobkowych w świetle wybranych koncepcji teoretycznych*. Warszawa.
- Heffner K., 2012, *Wiejskie rynki pracy w Polsce – kurczące się zasoby czy niewyczerpane rezerwy?*, [w:] *Wiejskie rynki pracy – zasoby, aktywizacja, nowe struktury*, W. Kamińska, K. Heffner (red.). Studia PAN KPZK, t. CXLV, Warszawa.

- Iglicka-Okólska K., 1998, *Analiza zachowań migracyjnych na podstawie wyników badania etnosondażowego migracji zagranicznych w wybranych regionach Polski w latach 1975-1994*. Warszawa.
- Janicki W., 2007, *Przegląd teorii migracji ludności*. „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” 2007, Sectio B, „Geographia, Geologia, Mineralogia et Petrographia”, t. 62, nr 14.
- Jończy R. (red.), 2011, *Zagraniczne migracje zarobkowe z województwa opolskiego w latach 2008-2010. Diagnoza i rekomendacje w kontekście zrównoważonego rozwoju regionalnego (ze szczególnym uwzględnieniem rynku pracy i sfery fiskalnej)*. Opole.
- Kaczmarczyk P., 2005, *Migracje zarobkowe Polaków w dobie przemian*. Warszawa.
- Król M., 2002, *Determinanty bezrobocia na obszarach wiejskich*, [w:] *Problemy polskiej wsi na przełomie wieków*, L. Frąckiewicz, M. Król (red.). Katowice.
- Kubiciel-Lodzińska S., 2012, *Imigracja zarobkowa do województwa opolskiego. Skala, warunki i perspektywy*. Opole.
- Ludność, gospodarstwa domowe. Narodowy Spis Powszechny z dnia 6 XII 1988 r. Województwo opolskie*, Warszawa, 1990.
- Musiak-Paczkowska A., 2003 *Segmentacja rynku pracy*, [w:] *Kapitał ludzki w gospodarce*, D. Kopycińska (red.). Szczecin.
- Perepeczko B., 2008, *Zagraniczna migracja zarobkowa mieszkańców wsi – między koniecznością a wyborem*, [w:] *Polska wieś i rolnictwo w Unii Europejskiej. Dylematy i kierunki przemian*, M. Drygas, A. Rosner (red.). Warszawa.
- Piore M., 1979, *Birds of Passage: Migrant Labor and Industrial Societies*. Cambridge.
- Polańska A., 1998, *Known and Unrealized Questions on Unemployment in Poland*. „Argumenta Oeconomica”, nr 1/2.
- Rymarczyk J., 1982, *Migracja siły roboczej do krajów EWG i jej konsekwencje społeczno-gospodarcze*. Wrocław.
- Zioło Z., 2011, *Kierunki przebudowy obszarów wiejskich – zarys koncepcji*, [w:] *Obszary wiejskie: wielofunkcyjność, migracje, nowe wizje rozwoju*, W. Kamińska, K. Heffner (red.). Studia KPZK PAN, t. CXXXIII, Warszawa.

Źródła Internetowe

- Dane statystyczne Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej*, protokół dostępu: <http://www.mpips.gov.pl/analizy-i-raporty/cudzoziemcy-pracujacy-w-polsce-statystyki> [8.04.2013].
- Informacja o rozmiarach i kierunkach emigracji z Polski w latach 2004-2011*, GUS, 2012, protokół dostępu: http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/LU_infor_o_rozm_i_kierunk_emigra_z_polski_w_latach_2004_2011.pdf [23.05.2013].
- Ludność, gospodarstwa domowe. Narodowy Spis Powszechny z 6 XII 1988 r. Województwo opolskie*, Warszawa 1990, s. 144.
- Program Operacyjny Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013*, s. 7, protokół dostępu: <http://www.funduszeuropejskie.gov.pl/informator/npr2/po/rolnik.pdf> [24.05.2013].
- Raport o stanie wsi 2012 – wybrane zagadnienia*, protokół dostępu: <http://www.wir.org.pl/siewca/raport2012.htm> [24.05.2013]
- Struktura społeczna ludności* http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/kielce/ASSETS_rap_ludnosc_2.pdf [14.06.2013],

Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011. Podstawowe informacje o sytuacji demograficzno-społecznej ludności Polski oraz zasobach mieszkaniowych http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/lu_nps2011_wyniki_nsp2011_22032012.pdf [14.06.2013].

Akty prawne

Nowelizacja Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 30 sierpnia 2006 r. w sprawie wykonywania pracy przez cudzoziemców bez konieczności uzyskania zezwoleń na pracę, Dz.U. z 2006 r. nr 156, poz. 1116 i nr 120 z 2007 r., poz. 824.

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 30 sierpnia 2006 r. w sprawie wykonywania pracy przez cudzoziemców bez konieczności uzyskania zezwoleń na pracę, Dz.U. z 2006 r. nr 156, poz. 1116.

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 29 stycznia 2008 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wykonywania pracy przez cudzoziemców bez konieczności uzyskania zezwolenia na pracę, Dz.U. z 2008 r. nr 17, poz. 106.

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 2 lutego 2009 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wykonywania pracy przez cudzoziemców bez konieczności uzyskania zezwolenia na pracę, Dz.U. z 2009 r., nr 21, poz. 114.

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 9 grudnia 2010 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wykonywania pracy przez cudzoziemców bez konieczności uzyskania zezwolenia na pracę, Dz.U. z 2010 r., nr 236, poz. 1559.

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 20 lipca 2011 r. w sprawie przypadków, w których powierzenie wykonywania pracy cudzoziemcowi na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest dopuszczalne bez konieczności uzyskania zezwolenia na pracę, Dz.U. z 2011 r., nr 155, poz. 919.